

مقاله پژوهشی: عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا

احمد وحیدی^۱، محمد احدی^۲، امیر حاتمی^۳

دریافت مقاله: ۹۹/۰۱/۲۵

پذیرش مقاله: ۹۹/۰۳/۰۲

چکیده

با توجه به گوناگونی تهدیدها و محیط‌های امنیتی کشورها، هرگز نمی‌توان ایده و رؤیای برابری توان نظامی و حتی تسلیحاتی کشورها را تحقق‌پذیر دانست. با درک این واقعیت، یکی از عوامل دستیابی به بازدارندگی، داشتن راهبردها و برنامه‌های تسلیحاتی متناسب تهدیدات دشمن است. بنابراین برای رسیدن راهبردهای بازدارندگی خصوصاً در مؤلفه قدرت نظامی می‌بایست عوامل مؤثر بازدارندگی قدرت نظامی احصاء شود. در مؤلفه‌ی قدرت نظامی اولویت خاصی در حوزه دریا و هوافضا با توجه به تهدیدات پیش رو در نظر گرفته می‌شود. لذا مسئله این تحقیق، چستی عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا می‌باشد. متناسب با مسئله تحقیق هدف تحقیق عبارت شد از: تعیین عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا و متناظر باهدف تحقیق سؤال تحقیق نیز طراحی گردید. روش تحقیق با رویکرد آمیخته روش موردی-زمینه‌ای، نوع تحقیق کاربردی است. بر اساس ویژگی‌های جامعه آماری، این جامعه ۴۲ نفر انتخاب گردید.

نتایج تحقیق حاکی از آن است که تعدد ۲۶ عامل مؤثر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا شناخته شده که سه عامل اول به ترتیب اولویت عبارتند از: توانایی انهدام هدف‌های مهاجم در صحنه نبرد با اولویت‌بخشی سامانه‌های نرم و سخت، بازنگری و به‌روزرسانی نظامات اکتساب فناوری به‌منظور تقویت بنیه دفاعی تسلیحاتی در حوزه دفاع و فضا، دفاع هوشمند در عمق

واژگان کلیدی: حوزه هوافضا، حوزه دریا، بازدارندگی نظامی

^۱ - دانش‌آموخته مدیریت راهبردی، استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

^۲ - دانش‌آموخته رشته علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

^۳ دانشجوی رشته علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی (نویسنده مسئول)

مقدمه

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «یک خصوصیت دیگری که باید نیروهای مسلح ما به آن توجه داشته باشند، خوشبختانه توجه هم کرده‌اند و این کاملاً آشکار است، مسئله عمل به آیه شریفه «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» است... منطق صحیح عقلایی با پشتوانه آیه قرآن به ما می‌گوید این راه را باید دنبال بکنید... همه دستگاه‌های جمهوری اسلامی - از وزارت دفاع تا سازمان‌های ارتش و سپاه و دیگر دستگاه‌های مختلف - باید این را به‌عنوان یک دستورالعمل بشناسند و آمادگی‌ها را روزبه‌روز افزایش بدهند؛ هم در زمینه تسلیحات، هم در زمینه سازمان‌دهی‌ها،...» (حضرت امام خامنه‌ای ((مدظله- العالی))، بیانات، ۱۳۹۴/۱/۳۰)

مواردی از قبیل تولید ادبیات مرتبط با مفهوم بازدارندگی همه‌جانبه در حوزه مدیریت راهبردی؛ صرفه‌جویی در هزینه‌های مادی و معنوی نظام ج.ا.ا؛ توسعه نگاه فرا بخشی در تصمیمات راهبردی کشور در ابعاد مختلف؛ کمک به تبیین و تحقق چشم‌انداز ج.ا.ا؛ توسعه راه‌کارهای بازدارنده در عرصه تهدیدات نرم و هوشمند از جمله اهمیت این تحقیق می‌باشد. همچنین بسط و توسعه مفهوم بازدارندگی دفاعی در ادبیات رایج دانشگاهی؛ توسعه و تکمیل نظریه بازدارندگی و توسعه مفهوم دفاع همه‌جانبه در مباحث آموزشی و پژوهشی از زمره ضرورت‌ها تلقی می‌گردند. بازدارندگی به‌عنوان یک راهبرد کلان دفاعی با اتکا به تسلیحات کارآمد محقق می‌شود. از آنجاکه بازدارندگی با در نظر گرفتن قابلیت‌های دشمن تعریف می‌گردد، لذا دستیابی به آن از یک طرف نیازمند شناخت طرح‌های دشمن و دشمن‌شناسی بوده و از سوی دیگر مستلزم ارائه راهبردهای برای خنثی‌سازی این طرح‌ها و برنامه‌ها می‌باشد.

تجربه چهار دهه انقلاب اسلامی به‌ویژه دهه اخیر حکایت از آن دارد که علیرغم تهدید آمریکا به اقدام نظامی علیه ج.ا.ا و برخی کشمکش‌های نظامی محدود بین ج.ا.ا و آمریکا، هیچ‌گاه این امر در سطح یک جنگ تمام‌عیار محقق نگردیده و اما منتفی نبوده است.

تهدیدهای مستمر دشمنان که آمریکا و رژیم صهیونیستی در رأس آنها می‌باشند، موجب گردیده که نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از تجربیات هشت سال دفاع مقدس، به عوامل بازدارندگی در حوزه‌های مختلف توجه نمایند. یکی از این حوزه‌ها مؤثر بر بازدارندگی نظامی حوزه دریا و فضا می‌باشد. بنابراین مسئله‌ی که با توجه به ادامه تهدید مذکور به ذهن متبادر می‌گردد این است که با چه عواملی می‌تواند در این دو حوزه به بازدارندگی نظامی کمک نماید.

لذا برای حل این مسئله هدف اصلی در نظر گرفته شده برای این مقاله عبارت شده از تعیین از عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا. متناظر باهدف اشاره شده سؤال طرح گردیده است. این تحقیق فاقد متغیر مستقل و وابسته بوده و به جهت کشف عوامل، از تدوین حدس و گمان خودداری و لذا این پژوهش فاقد فرضیه می باشد.

در خصوص اهمیت این تحقیق باید گفت با توجه به فرمایش مقام معظم رهبری مبنی بر بومی سازی ادبیات حوزه علوم انسانی، این تحقیق تلاشی در جهت تولید ادبیات مرتبط با مفهوم بازدارندگی در حوزه مدیریت راهبردی با توجه و منافع ملی در حوزه دریا و هوافضا متناظر با جایگاه جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان در ابعاد دفاعی خواهد بود.

در صورت انجام نشدن چنین تحقیقاتی باعث خواهد شد که عوامل مؤثر بر بازدارندگی در حوزه هوافضا و دریا با رویکرد بازدارندگی مشخص نشده لذا برنامه ریزی های دفاعی کشور برای تأمین نیازمندی های نیروهای مسلح در حوزه بازدارندگی نظامی دریا و هوافضا به درستی صورت نمی پذیرد.

مبانی نظری

پیشینه شناسی

- قنبری جهرمی در پروژه ای با عنوان فرایند طراحی رهنامه بازدارندگی همه جانبه جمهوری اسلامی ایران در چشم انداز بیست ساله کشور به این نتیجه رسیده است که؛ فرآیند طراحی رهنامه بازدارندگی همه جانبه جمهوری اسلامی ایران از مطالعه اندیشه دفاعی اسلام، استخراج اصول و مبانی اندیشه دفاعی انقلاب اسلامی، اندیشه دفاعی حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری آغاز و بامطالعه اسناد بالادستی، مطالعه محیط و قدرت ملی ج.ا.ایران، تبیین سیاست های کلان دفاعی - امنیتی ایران، مطالعه تجارب اقدام های بازدارند ج.ا.ایران و مطالعه رهنامه بازدارندگی سایر کشورها، تصور ج.ا.ایران از تهدیدها و جنگ آینده شامل تهدید و جنگ ناهمگون و ویژگی های تهدید و جنگ ناهمگون، رهنامه کلان دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران (رهنامه دفاع همه جانبه) شامل رهنامه بازدارندگی، رهنامه دفاعی و رهنامه امنیتی را تبیین می کند و رویکرد کلی رهنامه بازدارندگی همه جانبه ج.ا.ایران (دفاع مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه) را بیان و به خروجی های رهنامه بازدارندگی همه جانبه ج.ا.ایران شامل موارد زیر می رسد:

۱- هدف های بازدارندگی ۲- اصول بازدارندگی ۳- روش های بازدارندگی ۴- ابزارهای

بازدارندگی

- کریمی در سال ۱۳۹۶ در رساله‌ای با عنوان تبیین الگوی بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی ج.ا.ایران در مقابل تهدید ناهمتر از به این نتیجه رسیده است که؛ «بین مؤلفه‌های «توان مدیریتی سطوح راهبردی»، «توان بسیج مردمی»، «توان نظامی بومی»، «عمق راهبردی مبتنی بر ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی ج.ا.ایران» و الگوی بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی ج.ا.ایران در مقابل تهدید ناهمتر از رابطه معناداری وجود دارد. همچنین عوامل نرم‌افزاری نسبت به عوامل سخت‌افزاری در الگوی بازدارندگی همه‌جانبه دفاعی ج.ا.ایران دارای اهمیت و وزن بیشتری است و اهمیت تأثیر مؤلفه توان مدیریتی نسبت به اهمیت تأثیر سایر مؤلفه‌های توان بسیج مردمی، توان بومی و عمق راهبردی بیش‌تر است.

مفهوم شناسی

تسلیحات: ابزارهایی هستند که برای جنگیدن یا حمله به کسی یا دفاع از خود مورداستفاده قرار می‌گیرند. (حاتمی، ۱۳۹۹: ۱۷)

بازدارندگی: رویکردی است که طی آن با افزایش قابلیت‌های دفاعی و تهاجمی خودی، هزینه هرگونه اقدام خصمانه نظامی توسط دشمن به قدری برای او زیاد شود که او تصمیم به چنین اقدامی نگیرد. طرف بازدارنده باید توانایی کافی داشته و تهدیدش معتبر باشد و بتواند تهدید را به دشمن انتقال دهد. در ایجاد بازدارندگی که در این تحقیق شامل تسلیحات حوزه هوافضا و دریاست، برتر سازها و مزیت‌سازها موردتوجه ویژه خواهند بود. (کریمی، ۱۳۹۱: ۳۷)

حوزه دریا: منظور از حوزه دریا، مفاهیم عملیاتی برگرفته از نقش‌های عملکرد کلان آرایه‌های دفاع در حوزه دریا (شناورهای سطحی و زیرسطحی نظامی، تفنگدار دریایی و ساحل به دریا یا دریا به ساحل) (حاتمی، ۱۳۹۹: ۱۸)

هوافضا: منظور از حوزه هوافضا مفاهیم عملیاتی برگرفته از نقش‌های عملکرد کلان آرایه‌های دفاع در حوزه هوافضا شامل موشک‌های دوربرد زمین به زمین، زمین به هوا می‌باشد. (همان)

چیستی بازدارندگی: بازدارندگی برگرفته از نظریه‌های کلان منازعه در روابط بین‌الدولی و نتیجه مستقیم تحلیل سطح قدرت و مناسبات آن در این روابط است (دوئرتی، ۱۳۸۳: ۵۹۵). بازدارندگی به‌عنوان یکی از مفاهیم بنیادین در تحلیل واقع‌گرایانه از قدرت، «چهره دیگری از مفهوم سستی توازن قدرت» و «شکلی از نفوذ»^۱ در مناسبات بین‌المللی و جامعه فاقد اقتدار فرا کشوری، جلوه‌ای از آمادگی و

جهت‌گیری سیاست ملی است که بر پایه «بدیهی بودن وجود دشمن و روابط قطبی»، «توازن قدرت» و «حفظ وضع موجود» (از حیث ثبات در مرزها و مصونیت تمامیت ارضی)، امری حیاتی به شمار می‌آورد. (مقوم، ۱۳۹۴: ۱۶۶). سیاست بازدارندگی در بطن خود از تهدیدهای محیطی تأثیر می‌پذیرد. نوع تهدیدها و میزان شدت و جدیت آن‌ها در شکل‌گیری این سیاست و چگونگی و ماهیت آن اثرگذار است. (ولی پور زرومی، ۱۳۸۳: ۵۲۲) رابرت جرویس بازدارندگی را مجموعه‌ای از روش‌های مقتضی برای واردکردن طرف مقابل به عکس‌العمل در مقابل خواسته‌های طرف تهدیدکننده تعریف نموده است. (Moens, 2011: 289) در سیاست بین‌الملل، به بازدارندگی یا به‌عنوان راهبرد نگرسته شده یا به‌مثابه یک وضعیت، موردنظر بود. بازدارندگی به‌عنوان راهبرد می‌تواند کوششی حساب‌شده از طرف کشور «الف» برای تشویق کشور «ب» به خودداری از انجام اقدام یا اقدامات خصمانه تعریف شود؛ اما بازدارندگی به‌منزله یک وضعیت، عبارت است از محدود ساختن اختلاف یا اختلاف‌ها در چارچوب تهدیدهایی که هرگز عملی نمی‌شوند. (Ibid, 315)

توجه به این نکته لازم است که بازدارندگی فقط در چارچوب قدرت سخت معناییابی نمی‌شود. به بیان روشن‌تر در کنار ابعاد فیزیکی، جنبه‌های روانی بازدارندگی نیز بسیار حائز اهمیت‌اند. بازدارندگی مبتنی بر تبادل نظر صریح است؛ به‌گونه‌ای که برخوردی رخ ندهد. در این رابطه آندره بوفر^۱ معتقد است: بازدارندگی فرآیندی روانی است که در آن، زور جای مهمی دارد؛ ولی اهمیت انحصاری ندارد. در واقع بازدارندگی، دشمن را از نظر فیزیکی دفع نمی‌کند؛ بلکه به لحاظ روانی از تجاوز او ممانعت می‌کند. (بوفر، ۱۳۶۶: ۲۹۹). هنری کیسینجر^۲ نیز بر این اعتقاد است که بازدارندگی بیش از هر چیز به عوامل روانی وابسته است. در این سیاست تلاش می‌شود تا با تجلی خطرات غیرقابل تحمل، طرف مخالف از ارتکاب به عمل بازداشته شود. موفقیت بازدارندگی به آگاهی کامل از محاسبات طرف مقابل بستگی دارد. بلوفی که جدی گرفته می‌شود، به‌مراتب مؤثرتر از تهدیدی است که فقط یک بلوف تلقی می‌گردد. (کیسینجر به نقل از کریمی، ۱۳۹۱: ۷۶)

بازدارندگی متضمن یک راهبرد مبتنی بر عقوبتی هولناک یا هشدار برای متقاعد کردن دیگران به این نکته است که هزینه‌های اقدام پیش‌دستانه فراتر از دستاوردهای آن خواهد بود. ابزارهایی که دولت‌ها به مدد آن سیاست‌های بازدارندگی را تعقیب می‌کنند مشتمل بر افزایش قابلیت‌های عمومی

1. Andre Beufre
2. Henry Kissinger

نظامی، توسعه جنگ‌افزارهای کشتار جمعی، انعقاد پیمان‌های اتحاد و تهدید به تلافی‌اند. یک تهدید بازدارنده، برای آنکه مؤثر واقع شود؛ باید برای طرف‌هایی که هدف تهدید هستند، کاملاً باورپذیر باشد. (پلنو و آلتون، ۱۳۸۷: ۳۰۴)

نظریه بازدارندگی: نظریه بازدارندگی دارای شرایط بنیادینی است که در ادامه تشریح می‌گردند: (کریمی، ۱۳۹۱: ۵۸)

قابلیت: این ویژگی به جنبه توانایی دولت‌ها در نظریه بازدارندگی مربوط می‌شود. یعنی توانایی وارد آوردن ضربه به مهاجم احتمالی به وسیله تجهیزات متعارف و غیرمتعارف. نیروی بازدارنده به جز مواردی که بلوف می‌زند، باید قادر باشد در صورت لزوم مجازات متناسب را برای طرف مهاجم به مرحله عمل درآورد. (امیدوارنیا، ۱۳۸۱: ۴۴)

اعتبار: یعنی قبول واقعیت داشتن توانمندی و اراده لازم برای کاربرد آن، جهت بازداشتن مهاجم از تهاجم؛ به عبارتی بازدارندگی زمانی مؤثر است که توانایی کافی برای پاسخ به تهدید، وجود داشته باشد. (همان: ۴۵)

ثبات: اگر برخورد به اندازه کافی شدید باشد، طرف‌های منازعه نه تنها باید بتوانند تصمیم به اجرای تهدید را به یکدیگر بفهمانند، بلکه باید رهبران دشمن را در مورد نیت خود، تحت تأثیر قرار دهند؛ یک نظام بازدارندگی مؤثر صرفاً به داشتن نیروی نظامی قدرتمند نیاز ندارد، بلکه یک قدرت بازدارنده مؤثر علاوه بر معتبر بودن، باید باثبات هم باشد. (همان: ۴۶) با این حال، بازدارندگی متقابل باثبات چیزی نیست که بتوان یک‌بار و برای همیشه به آن دست یافت. بروز تحولات جدید در حوزه‌های دفاع در برابر موشک‌های بالستیک، موشک‌های چندکلاهکی و برخی دیگر از حوزه‌های مهم فناوری پیشرفته نظامی، نویسندگان را وادار ساخت تا طی دهه ۱۹۶۰م در مورد احتمال بی‌ثباتی مجدد وضعیت استراتژیک محیط بین‌الملل، ابراز نگرانی کنند. (کالینز، ۱۳۸۱: ۱۴۲)

ارتباط: در نظریه بازدارندگی، جلوگیری از برخورد میان طرفین، به تبادل نظر صریح و ضمنی طرفین بستگی دارد. بنابراین لازم است تا دولت‌ها از طریق انتشار اعلامیه رسمی، ارسال پیام و اعلام برنامه‌های خود، نیت واقعی خود را در این زمینه آشکار کنند. بازدارندگی هنگامی مؤثر است که نیروی بازدارنده منظور خود را صریح و شفاف به اطلاع طرف مقابل برساند و نشان دهد که در صورت مورد حمله قرار گرفتن، دقیقاً چه عواقبی در انتظار مهاجم خواهد بود. (ازغندی، ۱۳۹۰: ۲۳۱)

کاربردهای بازدارندگی: معمولاً بازدارندگی به سه شکل است

بازدارندگی از حمله مستقیم.

بازدارندگی از حمله به متحدین کشور بازدارنده.

بازدارندگی از ماجراجویی تجاوزگرانه کشور بازداشته شده که تمامی این موارد با بازدارندگی روانی همراه می‌باشند.

در بازدارندگی، زور و قدرت نقش مهمی ایفا می‌کنند؛ اما از آن‌ها مهم‌تر، تأثیرات روانی یک تهدید است که باید از سطح مبالغه بدون اعتبار خارج شده و تهدید معتبری باشد.

هدف نهایی بازدارندگی این است که کشورها بتوانند به تعقیب سیاست‌های مبتنی بر منافع خود پرداخته و درعین حال از ایجاد شرایطی که منتهی به درگیری با کشورهای رقیب شود جلوگیری کنند. پس در حقیقت هدف بازدارندگی، جلوگیری از جنگ و ایجاد صلح است. علاوه بر آن، هدف از بازدارندگی القاء ثبات به نحوی است که با ایجاد حالتی از تعادل، طرفین که احتمال وقوع جنگ بین آن‌ها وجود دارد را به حزم و احتیاط ترغیب کند. با این حال گروهی بر اساس دیدگاه‌های رئالیستی معتقدند صرفاً تسلیحات می‌تواند ضامن ثبات باشد، گروه دیگر ریشه‌کنی تسلیحات هسته‌ای را متضمن ثبات دانسته‌اند (خلع سلاح کامل)، گروه دیگر اعتقاد به کنترل تسلیحات دارند چراکه مسابقات تسلیحاتی به‌خودی‌خود خطرناک هستند و در مقابل گروه دیگر، امنیت را در فاکتورهای اقتصادی می‌بینند؛ در نتیجه باید به توسعه و رفاه ملت‌ها پرداخت و در نهایت گروه دیگر اخلاقیات و سازمان‌های بین‌المللی را موجب صلح و امنیت می‌دانند. (حاتمی، ۱۳۹۹: ۲۷)

دولت‌ها اغلب زمانی به اعمال بازدارندگی روی می‌آورند که بخواهند دیگر کشورها را از انجام اقدامات مضر به منافع خود منصرف نمایند.

نقش تسلیحات در بازدارندگی نوین: دو نظریه اساسی در حقوق و روابط بین‌الملل پیرامون نقش تسلیحات در بازدارندگی وجود دارد: نظم‌آفرینی و نظم‌زدائی تسلیحات. در کنار این دو نظریه باید دستاوردهای مکتب فکری بشریت را نیز که حاصل تفکرات حقوق بشردوستانه و مبتنی بر درک بشری شدن حقوق بین‌الملل نوین است، مدنظر قرار داد. بر اساس نظریه نخست یا مکتب واقع‌گرائی، نبود سلاح و حذف کامل سلاح‌های موجود عامل تضمین‌کننده صلح نیست؛ بلکه برخورداری از فناوری‌های کلیدی و برتر و وجود تسلیحات و برابری توانمندی نظامی و تسلیحاتی کشورها است که موجب این وضع و ثبات در وضعیت موجود و جلوگیری از بروز جنگ و بی‌نظمی

خواهد شد. (گری، ۱۳۷۸: ۵۴) بر اساس این بینش، دولت‌ها در روابط خود تابع اصل خودیاری^۱ خواهند بود. آن‌ها باید بر قدرت نظامی خود بیفزایند تا امنیت ملی خود را تأمین کنند. استراتژی این بینش، جنگ‌محور است و بر پایه تفکر موازنه قدرت در حالت متعارف و دکترین بازدارندگی در حالت غیرمتعارف استوار است. (بیک، ۱۳۹۵: ۹۳) علاوه بر این، دو نگرش کاملاً حقوقی نیز در این رابطه وجود دارد که هر یک نقطه اتکای خود را بر یکی از شاخه‌های حقوق بین‌الملل مرتبط با تسلیحات قرار داده است: خلع سلاح از طریق حقوق بشردوستانه، در جستجوی تحدید سلاح‌های کشتار جمعی و سلاح‌های متعارف غیرانسانی است (نگاه محدود حقوقی) و بینش‌های حقوق بشری که اخیراً مطرح‌شده و خلع سلاح را لازمه تحقق اهداف اولویت‌دار حقوق بشر در جامعه جهانی معاصر می‌شمارد. (Bourne H & Jenkins M, 2013: 51)

از سوی دیگر، برخی وجود تسلیحات را عاملی برای تحریک دولت‌ها به جنگ و درگیری و در نتیجه برهم زدن صلح و امنیت بین‌الملل دانسته و حفظ صلح و شکل‌گیری امنیت پایدار در جهان را منوط به پیگیری روندی معقول برای تضمین خلع سلاح می‌دانند (مکتب صلح‌زدائی تسلیحات). روشن است که پیروی از هر یک از دو مکتب فوق، پیامدهای متفاوتی در برخورد با تسلیحات خواهد داشت. مکتب صلح‌زدائی تسلیحات، نه تنها با هرگونه خلع سلاح و کنترل تسلیحات مخالف است؛ بلکه وجود آن را برای همه دولت‌ها ضروری می‌شمارد و به همین دلیل، تجهیز دولت‌ها به این توان را به شرط آنکه به نوعی برابری توان تسلیحاتی منتهی گردد، موجد بازدارندگی متقابل، انهدام متقابل تضمین‌شده^۲ یا توازن وحشت و در نتیجه عامل تکوین و بقای صلح در روابط دیپلماتیک بین دولت‌ها تلقی می‌نماید. این مکتب به دلیل اینکه بر حقوق حاکمیتی دولت‌ها به‌ویژه در حوزه دفاع از منافع ملی و خودیاری استوار است، مورد توجه اغلب دولت‌ها می‌باشد. اما مکتب دوم، پیروی همه دولت‌ها از فرایند خلع سلاح و کنترل تسلیحات را لازمه تحقق واقعی اهداف صلح و امنیت بین‌الملل دانسته و تأمین صلح پایدار و عدم منازعه را با «وجود تسلیحات» ناممکن می‌داند. (شمیلیه، ۱۳۸۲: ۶۳)

حقوق بین‌الملل، با طرد نظریه صلح‌زدائی تسلیحات، خلع سلاح، عدم گسترش و کنترل تسلیحات را در قالب مجموعه‌ای از قواعد موسوم به حقوق خلع سلاح یا کنترل تسلیحات سازمان داده است.

1- self-help and self-preservation

2- Mutual Assured Destruction (MAD)

درواقع، اگر مکتب نظم‌زائی تسلیحات موجب توفیق در جلب حمایت جامعه جهانی می‌شد، حقوق خلع سلاح و عدم گسترش هرگز شکل نمی‌گرفت. از نظر حقوقی، خلع سلاح به دلیل کاهش احتمال نزاع، با منافع امنیتی متعارف دولت‌ها که برخاسته از امنیت ملت در برابر تهدید سایر بازیگران است، کاملاً سازگار است. (Goldblat, 2003: 12)

نقش فناوری در توانمندی تسلیحاتی بازدارنده: بر اساس رویکرد بازدارندگی تسلیحاتی، دولت بازدارنده همواره باید در رقابت تسلیحاتی حضور فعال داشته و قابلیت تسلیحاتی خود را حفظ و به‌طور روزافزون در پی کسب پیشرفته‌ترین فناوری‌های نظامی و برتری تسلیحاتی نسبت به رقیب باشد. (کریمی، ۱۳۹۱: ۲۱۷) در شرایط موجود فاصله تکنولوژیک و ابزاری کشورهای قدرتمند برای تأثیرگذاری بر واحدهای منطقه‌ای افزایش یافته و همین امر انگیزه آنان برای توسعه قلمرو و کنترل منابع طبیعی و همچنین منابع استراتژیک را بیش از گذشته افزایش داده است. در این شرایط، تکنولوژی نظامی و برخورداری از فناوری‌های کلیدی، فراتر از هرگونه نظریه‌پردازی استراتژیک، می‌تواند تأثیرگذار باشد. این امر منجر به تحول قابل توجه در رفتار استراتژیک کشورها گردیده است. در این روند نیوغ خلاقانه همواره انسان را به‌سوی ابداع فنون جدید برای غلبه بر زمان و مکان هدایت می‌کند تا بر اساس آن، قدرت لازم را برای تأمین مقاصد اقتصادی، نظامی، ایدئولوژیک و... پیدا کند. اگر فرض کنیم که انتخاب یک کشور به صورتی اجتناب‌ناپذیر به امکانات، نفوذ و قدرت آن بستگی دارد. نیروی انسان با انگیزه و توانمند و نوآوری و تکنولوژی تسلیحاتی اساس این قدرت و دامنه و حیطه اعمال آن را متأثر می‌سازد. قابل ذکر است که امروز نه تنها حیطه انتخاب هر کشور بر اساس تکنولوژی بلکه بر مبنای چگونگی توزیع آن نیز مورد محاسبه قرار می‌گیرد. (بیک، ۱۳۹۷)

راهبردهای بازدارندگی: در بازدارندگی، راهبردهای مختلفی وجود دارد که مهم‌ترین آن عبارتند از: راهبرد تهاجمی: حمله به دشمن برای ناکارآمد ساختن توان تهدید آن. راهبرد تهاجمی مثلی: حمله به متحدان حریف برای منحرف ساختن دشمن از حمله. راهبرد تدافعی: این راهبرد خود به دو بخش دفاع عامل و غیرعامل تقسیم می‌شود. راهبرد شبکه‌سازی مبتنی بر چگالی ارتباطی بین بخش‌های شبکه منطقه‌ای برای بهره‌گیری در زمان لازم از طریق مدیریت روابط برای منحرف‌سازی دشمن از حمله یا نابودی آن. راهبرد اطمینان‌سازی دشمن از طریق القای بی‌خطر بودن اقدام‌های راهبردی خود.

راهبرد سازش: رفع علل بروز برخورد و جنگ (قاسمی، ۱۳۸۸: ۱۰۱).

روش‌های بازدارندگی: سه روش بازدارندگی متقابل، بازدارندگی یک‌جانبه و بازدارندگی بسط یافته انواع اصلی روش‌های بازدارندگی را تشکیل می‌دهند.

بازدارندگی متقابل به وضعیتی اطلاق می‌گردد که در آن، دو طرف دارای تهدید تلافی‌جویانه کافی باشند؛ یعنی از توانایی و اعتبار تهدید به میزان بازدارنده برخوردار باشند. این روش هنگامی موفق‌تر است که برای هر دو طرف ارزش وضع موجود، زیاد باشد. چنانچه تهدیدات هر دو طرف توانمند و معتبر باشد، توازن بازدارندگی حاصل خواهد شد. اما اگر تهدیدات هر دو طرف توانمند اما تهدیدات یکی از آن دو معتبر باشد، یعنی تهدیدات یک‌طرف بیش‌تر بلوف آشکار باشد، بازدارندگی با فقدان توازن روبه‌رو خواهد شد. چنانچه تهدیدات هیچ‌کدام معتبر نباشد یا حداقل یکی از دو طرف توانایی تهدید نداشته باشد، بازدارندگی متقابل از نظر عقلانی شکست خواهد خورد. (حاتمی، ۱۳۹۹: ۲۹)

در بازدارندگی یک‌جانبه، یک‌طرف به‌شدت در حال بررسی حمله و هجوم، و طرف دیگر به‌منظور پیشگیری از آن، درصدد افزایش تهدید است. بنابراین، همواره یک‌طرف بازدارندگی را مدل امنیتی خود قرار می‌دهد. در این نوع بازدارندگی، مهاجم یا چالشگر، تسلیم مدافع را بر حفظ وضع موجود ترجیح می‌دهد؛ اما از سوی دیگر، حفظ وضع موجود را نیز به شکست خود (چالشگر) ترجیح می‌دهد. در طرف دیگر، مدافع نیز حالت‌های حفظ وضع موجود یا شکست چالشگر را ترجیح می‌دهد؛ باوجود این، هیچ‌گاه تسلیم شدن را ترجیح نمی‌دهد.

بازدارندگی یک‌جانبه به‌ویژه تحت اطلاعات کامل، در صورتی که دفاع‌کننده آن کارآمد و معتبر باشد و تهدید چالشگر و مهاجم کارآمد و معتبر نباشد یا هیچ‌کدام تهدیدات معتبر و کارآمد نداشته باشند، موفق خواهد بود؛ اما چنانچه تهدیدات چالشگر از حیث کارآمدی و اعتبار، قوی و مؤثر اما تهدیدات مدافع، ناکارآمد و غیر معتبر باشد، بازدارندگی یک‌جانبه از نظر عقلانی شکست‌خورده تلقی می‌گردد. بازدارندگی بسط یافته شامل دفاع از هم‌پیمانان در مقابل تجاوز و تهاجم است. بر این اساس، دولت‌های حامی همواره سعی دارند تا اعتبار تهدیدات بازدارنده را از طریق تعهدات الزام‌آور به هم‌پیمانان خود بسط دهند. مانند حضور نظامی حامی در کشور موردنظر. بازدارندگی بسط یافته در صورتی موفق است که کشور حامی، حمایت‌های خود را در چارچوب سود ارزیابی کند. همچنین کشورهای بزرگ‌تر و قدرتمندتر به هم‌پیمانان کوچک‌تر خود که با حریف هم‌اندازه خود روبه‌رو

شده‌اند، حمایت بازدارندگی ارائه نمایند؛ چنین حمایت‌هایی می‌توانند نظامی، سیاسی و اقتصادی باشند. (بلیس و دیگران، ۱۳۸۳: ۲۲۴)

گام‌های بازدارندگی: مدل عمومی بازدارندگی شش گام تحلیلی زیر را برای پیگیری بازدارندگی در زمان صلح، جنگ و بحران ارائه می‌کند:

- تعیین اهداف بازدارندگی و مفهوم راهبردی
- برآورد محاسبه راهبردی تصمیم‌سازان رقیب
- شناسایی تأثیرات بازدارندگی موردنظر در هدایت رقیب
- توسعه و برآورد راه‌کارهای طراحی شده برای دستیابی به تأثیرات موردنظر
- توسعه طرح‌هایی برای اجرای راه‌کارها و پایش و برآورد پاسخ‌های رقیب
- توسعه ظرفیت‌ها برای پاسخ انعطاف‌پذیر و مؤثر همان‌طور که وضعیت بازدارندگی تحول می‌یابد. (Kramer, 2009: 329-331)

این شش گام انعکاس درخواست‌ها و چالش‌های دستیابی به بازدارندگی مناسب محسوب می‌گردند.

جمع‌بندی مصاحبه با صاحب‌نظران در خصوص عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا:

- توانایی خوداتکائی در برد و محیط عملیاتی تعریف شده.
 - توانایی واکنش مؤثر و به‌موقع و سریع به تغییرات در صحنه نبرد.
 - توانایی کشف عملیات سایبری دشمن و اقدام آفندی علیه آن.
 - توانایی پایش و پردازش اطلاعات در آگاهی صحنه نبرد.
 - توانایی انهدام هدف‌های مهاجم در صحنه نبرد با اولویت‌بخشی سامانه‌های نرم و سخت.
- (امیری، ۱۳۹۷)
- مدیریت صحنه نبرد یکپارچه. (آگاهی اشتراکی)
 - انجام عملیات اطلاعاتی هوشمند. (هوشیاری)
 - تداوم بخشی عملیات رزمی در هوا، فضا و دریا. (پایداری)
 - اعمال ممانعت هوافضایی و دریایی در صورت لزوم از دشمن. (قدرت‌افکنی)
 - دفاع هوشمند در عمق. (احدی، ۱۳۹۸)
 - تأمین امنیت آسمان و دریا و سواحل و خطوط کشتیرانی کشور.
 - انجام عملیات ناهمگون در دریا. (عملیات ویژه)
 - اجرای عملیات مشترک و مرکب در حوزه دریا و هوافضا.

- پدافند مؤثر و بازدارنده از آسمان کشور و سواحل، بنادر و جزایر.
- طراحی، توسعه، ساخت و استقرار تسلیحات عمده اعم از سنگین و نیمه سنگین و سبک در داخل (میرطاهر، ۱۳۹۷)
- ایجاد سپر دفاع هوایی و دریایی (پدافند مؤثر- دفاع لایه‌ای)
- تعادل و انعطاف و پویایی است^۱.
- افزایش برد، میزان، اثرگذاری و دقت سلاح موشک و تسلیحات دریایی
- فعال‌تر شدن دیپلماسی دفاعی در حوزه‌های فضایی و دریایی از طریق افزایش همکاری‌های بین‌المللی
- آمایش بهینه مراکز تولیدی (عزیزی دلشاد، ۱۳۹۷)
- صنعتی و حتی تعمیر و نگهدار در سواحل
- تمرکز بر هسته دانا (فناوری‌های قرمز) و شبکه توانا (فناوری‌های زرد و سبز)
- بازنگری و به‌روزرسانی نظامات اکتساب فناوری به‌منظور تقویت بینه دفاعی تسلیحاتی در حوزه دفاع و فضا
- عضو شدن در پیمان‌ها و معادلات دفاعی منطقه‌ای خصوصاً در حوزه‌های دریا و فضا
- ارائه دادن مدل‌های امنیتی منطقه‌ای در حوزه‌های دریایی و فضایی
- توزیع زنجیره تأمین در ژئوپلیتیک جهان اسلام و کشورهای همسو به‌منظور کاهش اثرات تحریم و فراهم کردن نیازهای تسلیحاتی در حوزه فضا و دریا و تقویت قدرت بازدارندگی (دهقان، ۱۳۹۸)
- عامل‌های زیر از ادبیات تحقیق مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و فضا استخراج شده است.
- برخورداری از فناوری‌های کلیدی و برتر و وجود تسلیحات و برابری توانمندی نظامی و تسلیحاتی
- ایجاد توازن وحشت یا ترس در رقیب در حوزه برتری دریا و فضا
- بازدارندگی بسط یافته در حوزه دریا و فضا از حامیان

^۱ - اینکه ما تمام سرمایه و بضاعت خود را در یک حوزه مثلاً حوزه دریایی صرف کنیم، بازدارندگی ایجاد نمی‌کند

- داشتن مؤلفه‌های قدرت بااعتبار و باثبات در حوزه فضا و دریا
- حفظ حضور پایدار در حوزه دریا و فضا توان‌محور
- تداوم بخشی خدمات رزمی هدفمند در هوا، فضا و دریا. (مانایی)

روش‌شناسی

روش این تحقیق با رویکرد آمیخته توصیفی - تحلیلی می‌باشد. نوع تحقیق کاربردی می‌باشد. با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق، جامعه آماری از بین فرماندهان نیروهای مسلح و مسئولین راهبردی کشور می‌باشند که در حوزه‌های اطلاعاتی و امنیتی در سطوح راهبردی دارای تجربه و تخصص مرتبط با عنوان باشند؛ با ویژگی‌های ذیل انتخاب شده‌اند.

دارای سابقه‌ی خدمت در مشاغل راهبردی و یا در جایگاه سرلشکری به بالا باشند، در زمینه عنوان موردبررسی در این مقاله، دارای تجربه فرماندهی و مدیریتی بیش از ۵ سال باشند، دارای مدرک دکتری (در رشته‌های، مدیریت راهبردی، مدیریت دانش، مدیریت راهبردی نظامی، علوم دفاعی راهبردی و مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل، دوره مشترک و مرکب دافوس و یا دور داخلی جنگ دانشگاه امام حسین ^(علیه‌السلام) را طی نموده) باشند، نهایتاً اینکه نفرت؛ ترکیبی از سازمان‌های مختلف نیروهای مسلح باشند.

لذا با توجه به این ویژگی‌ها، جامعه آماری به صورت هدفمند و چک‌لیستی ۴۲ نفر صاحب‌نظر در این زمینه انتخاب گردید. از طرفی به علت محدود بودن جامعه آماری، جامعه نمونه نیز منطبق با جامعه آماری است لذا جامعه نمونه تحقیق همان ۴۲ نفر می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها فیش- برداری و پرسشنامه بوده و در تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی از قبیل جداول فراوانی، محاسبه میانگین و نسبت‌ها استفاده شده است.

روایی: برای تعیین روایی محتوایی و از ضریب لاوشه که یک آزمون از قضاوت متخصصان در این باره که سؤال‌های آزمون تا چه میزان معرف محتوا و هدف‌های پژوهش یا حوزه محتوایی هستند، استفاده شد.

با توجه به اینکه تعداد خبرگان و نظردهندگان برای این ارزیابی ۴۲ نفر بودند برای روایی بالا، مقدار قابل قبول ضریب بالاتر از ۰/۷ مدنظر قرار گرفت بنابراین گویه‌هایی که دارای ضریب کمتر از مقدار مزبور باشند حذف شدند. این بدان معنی است که برای تأیید هر گویه، حداقل ۳۵ نفر از

۴۲ نفر صاحب نظر باید تأثیر عوامل احصاء شده تحقیق را بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا تأیید نمایند؛ که این امر علاوه بر ضریب اطمینان بسیار بالا، دارای منطق علمی نیز می باشد. بنابراین سه گویه به شرح ذیل، روایی محتوایی خود را به عنوان عامل های مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا کسب نموده و حذف گردیدند.

- توزیع زنجیره تأمین در ژئوپلیتیک جهان اسلام و کشورهای همسو به منظور کاهش اثرات تحریم و فراهم کردن نیازهای تسلیحاتی در حوزه فضا و دریا و تقویت قدرت بازدارندگی

- صنعتی و حتی تعمیر و نگهدار در سواحل

- بازدارندگی بسط یافته در حوزه دریا و فضا از حامیان

همچنین از نگاه جامعه آماری تحقیق عامل "اعمال ممانعت هوفضایی و دریایی در صورت لزوم از دشمن. (قدرت افکنی)" با عامل "پدافند مؤثر و بازدارنده از آسمان کشور و سواحل، بنادر و جزایر" همپوشانی داشته لذا اعمال ممانعت هوا فضایی و دریایی حذف شد.

پایایی: برای پایایی پرسشنامه نیز از آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ یک نوع ضریب پایایی است که نشان می دهد چگونه اجزای یک مجموعه به نحو مناسب به یکدیگر همبسته شده اند. با توجه به اینکه مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای عوامل استخراجی در این تحقیق ۰٫۹۱، به دست آمده و بیشتر از ۰٫۷۵ است لذا گویه هایی پرسشنامه مورد استفاده از قابلیت اطمینان لازم برای ادامه تحقیق برخوردار بوده است.

تجزیه و تحلیل داده ها و یافته های تحقیق

عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا کدامند؟

جدول ۱: عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا

ردیف	گویه های مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا	میانگین	مقدار خی ۲ مشاهده شده	سطح معناداری	رتبه
۱	توانایی خوداتکائی در برد و محیط عملیاتی تعریف شده.	۴٫۰۱	۹٫۰۰۰	۰٫۰۰۲	۲۱
۲	توانایی واکنش مؤثر و به موقع و سریع به تغییرات در صحنه نبرد.	۴٫۶	۳۳٫۳۸۰	۰٫۰۰۰	۱۶
۳	توانایی کشف عملیات سایبری دشمن و اقدام آفندی علیه آن.	۴٫۵۲	۲۶٫۰۰۰	۰٫۰۰۰	۱۷
۴	توانایی پایش و پردازش اطلاعات در آگاهی صحنه نبرد.	۴٫۴۱	۱۱٫۸۴۰	۰٫۰۰۱	۲۰
۵	توانایی انهدام هدف های مهاجم در صحنه نبرد با اولویت بخشی سامانه های نرم و سخت	۴٫۹۳	۱۴٫۴۰	۰٫۰۰۰	۱

جدول ۱: عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا

۶	مدیریت صحنه نبرد یکپارچه. (آگاهی اشتراکی)	۴,۷۲	۲۵,۰۵	۰,۰۰۰	۹
۷	انجام عملیات اطلاعاتی هوشمند. (هوشیاری)	۴,۷۹	۵۵,۵۸۰	۰,۰۰۰	۵
۸	تداوم بخشی عملیات رزمی در هوا، فضا و دریا. (پایداری)	۴,۷۷	۲۵,۱۴	۰,۰۰۰	۷
۹	تداوم بخشی خدمات رزمی هدفمند در هوا، فضا و دریا. (مانایی)	۴,۷۰	۲۶,۰۰۰	۰,۰۰۰	۱۱
۱۰	تأمین امنیت آسمان و دریا و سواحل و خطوط کشتیرانی کشور.	۴,۴۵	۳۳,۱۰۱	۰,۰۰۰	۱۹
۱۱	انجام عملیات ناهمگون در دریا. (عملیات ویژه)	۴,۳۱	۴۵,۰۲۰	۰,۰۳۰	۲۴
۱۲	اجرای عملیات مشترک و مرکب در حوزه دریا و هوافضا.	۴,۶۷	۲۵,۰۴	۰,۰۰۴	۱۲
۱۳	پدافند مؤثر و بازدارنده از آسمان کشور و سواحل، بنادر و جزایر.	۲,۷	۱۷,۳۷۸	۰,۰۷	--
۱۴	طراحی، توسعه، ساخت و استقرار تسلیحات عمده اعم از سنگین و نیمه سنگین و سبک در داخل	۴,۶۳	۲۱,۸۰۰	۰,۰۰۰	۱۳
۱۵	ایجاد سپر دفاع هوایی و دریایی (پدافند مؤثر- دفاع لایه‌ای)	۴,۷	۲۴,۵۶۰	۰,۰۰۰	۱۱
۱۶	تعادل و انعطاف و پویایی است.	۴,۳۸	۱۴,۴۴۰	۰,۰۱۰	۲۲
۱۷	افزایش برد، میزان، اثرگذاری و دقت سلاح در حوزه موشک و سایر تسلیحات دریایی	۴,۷۳	۲۵,۱۵	۰,۰۰۰	۸
۱۸	فعال‌تر شدن دیپلماسی دفاعی در حوزه‌های فضایی و دریایی از طریق افزایش همکاری‌های بین‌المللی	۴,۴۸	۵۶,۲۴۰	۰,۰۰۰	۱۸
۱۹	آمایش بهینه مراکز تولیدی- صنعتی	۴,۷۲	۴۷,۴۳۰	۰,۰۰۰	۹
۲۰	تمرکز بر هسته دانا (فناوری‌های قرمز) و شبکه توانا (فناوری‌های زرد و سبز)	۴,۸۳	۳۳,۶۴۰	۰,۰۰۰	۴
۲۱	بازنگری و به‌روزرسانی نظامات اکتساب فناوری به‌منظور تقویت بنیه دفاعی تسلیحاتی در حوزه دفاع و فضا	۴,۸۶	۳۳,۶۴۲	۰,۰۰۰	۲
۲۲	عضو شدن در پیمان‌ها و معادلات دفاعی منطقه‌ای خصوصاً در حوزه‌های دریا و فضا	۴,۶۱	۳۱,۲۴۱	۰,۰۰۰	۱۵
۲۳	ارائه دادن مدل‌های امنیتی منطقه‌ای در حوزه‌های دریایی و فضایی	۴,۶۲	۲۷,۸۰	۰,۰۰۰	۱۴
۲۴	برخورداری از فناوری‌های کلیدی و برتر و وجود تسلیحات و برابری توانمندی نظامی و تسلیحاتی	۴,۷۱	۲۵,۱۵	۰,۰۰۰	۱۰
۲۵	ایجاد توازن وحشت یا ترس در رقیب در حوزه برتری دریا و	۳,۸۹	۳۵,۵۶۱	۰,۰۰۰	۲۵

جدول ۱: عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا

	فضا				
۲۶	داشتن مؤلفه‌های قدرت بااعتبار و باثبات در حوزه فضا و دریا	۴,۷۸	۲۵,۱۵	۰,۰۰۰	۶
۲۷	حفظ حضور پایدار در حوزه دریا و فضا توان‌محور	۴,۳۵	۴۵,۱۲۰	۰,۰۰۰	۲۳
۲۸	دفاع هوشمند در عمق	۴,۸۴	۲۵,۴۶۰	۰,۰۰۰	۳

جدول بالا بیانگر آن است که از نگاه جامعه‌آماری به‌جز عامل ۱۳ بقیه عوامل با سطح اطمینان ۹۵٪ و با خطای ۵٪ بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و فضا معنادار و نقش‌آفرین می‌باشند. این احتمال وجود دارد که جامعه‌آماری عامل ۱۳ را به جهت نزدیک بودن معنایی با عامل ۱۵ آن را تأیید ننموده‌اند.

همچنین جامعه‌آماری معتقد هستند که عامل‌های ۶ و ۱۹ و همچنین عامل‌های ۹ و ۱۵ به یک‌میزان بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و فضا مؤثر و نقش‌آفرین می‌باشند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

الف) نتیجه‌گیری

نتیجه پاسخ به سؤال تحقیق:

- عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا کدامند؟
- از نگاه جامعه‌آماری عوامل مؤثر بر بازدارندگی نظامی در حوزه دریا و هوافضا به ترتیب عبارتند از:
 - توانایی انهدام هدف‌های مهاجم در صحنه نبرد با اولویت‌بخشی سامانه‌های نرم و سخت
 - بازنگری و به‌روزرسانی نظامات اکتساب فناوری به‌منظور تقویت بنیه دفاعی تسلیحاتی در حوزه دفاع و فضا
 - دفاع هوشمند در عمق
 - تمرکز بر هسته دانا (فناوری‌های قرمز) و شبکه توانا (فناوری‌های زرد و سبز)
 - انجام عملیات اطلاعاتی هوشمند. (هوشیاری)
 - داشتن مؤلفه‌های قدرت بااعتبار و باثبات در حوزه فضا و دریا
 - تداوم بخشی عملیات رزمی در هوا، فضا و دریا. (پایداری)
 - افزایش برد، میزان، اثرگذاری و دقت سلاح در حوزه موشک و سایر تسلیحات دریایی
 - آمایش بهینه مراکز تولیدی-صنعتی
 - مدیریت صحنه نبرد یکپارچه. (آگاهی اشتراکی)

- برخورداری از فناوری‌های کلیدی و برتر و وجود تسلیحات و برابری توانمندی نظامی و تسلیحاتی
- تداوم بخشی خدمات رزمی هدفمند در هوا، فضا و دریا. (مانایی)
- اجرای عملیات مشترک و مرکب در حوزه دریا و هوافضا.
- طراحی، توسعه، ساخت و استقرار تسلیحات عمده اعم از سنگین و نیمه سنگین و سبک در داخل
- ارائه دادن مدل‌های امنیتی منطقه‌ای در حوزه‌های دریایی و فضایی
- عضو شدن در پیمان‌ها و معادلات دفاعی منطقه‌ای خصوصاً در حوزه‌های دریا و فضا
- توانایی واکنش مؤثر و به‌موقع و سریع به تغییرات در صحنه نبرد.
- توانایی کشف عملیات سایبری دشمن و اقدام آفندی علیه آن.
- فعال‌تر شدن دیپلماسی دفاعی در حوزه‌های فضایی و دریایی از طریق افزایش همکاری‌های بین‌المللی
- تأمین امنیت آسمان و دریا و سواحل و خطوط کشتیرانی کشور.
- توانایی پایش و پردازش اطلاعات در آگاهی صحنه نبرد.
- توانایی خوداتکائی در برد و محیط عملیاتی تعریف شده.
- تعادل و انعطاف و پویایی است.
- حفظ حضور پایدار در حوزه دریا و فضا توان‌محور
- انجام عملیات ناهمگون در دریا. (عملیات ویژه)
- ایجاد توازن وحشت یا ترس در رقیب در حوزه دریا و فضا

ب- پیشنهادها:

- ۱- تلفیق فناوری‌های موشکی و دریایی. به‌عبارت‌دیگر دریایی نمودن تسلیحات به‌ویژه موشک‌ها که طی سال‌های اخیر حرکت‌هایی در این زمینه انجام‌شده اما بایستی با تأکید بیش‌تری دنبال گردد.
- ۲- تولید انواع جدید قایق‌های پرنده برای الحاق در سازمان رزم دریایی نیروها با توجه به دریایاپایه بودن تهدیدات ج.ا.ا. و کارایی بالای این قایق‌ها در ایجاد بازدارندگی.

فهرست منابع:**الف - منابع فارسی:**

- ازغندی، علیرضا، (۱۳۹۰)، **جنگ و صلح**، بررسی مسائل نظامی و استراتژیک، تهران، سمت
- امیدوارنیا، محمدجواد، (۱۳۸۱)، **امنیت در قرن بیست و یکم**، نشر دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران
- بیک، علی اصغر و همکاران (۱۳۹۷)، **تأثیر تهدیدات آتی در فرماندهی مطلوب سازمان‌های نظامی ج.ا.ا.**، فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی، دانشگاه و پژوهشگاه علوم دفاعی راهبردی، شماره ۷۷
- بیک، علی اصغر، (۱۳۹۵)، رساله دکتری "تأثیر عوامل ژئوپلیتیک دریای خزر بر راهبردهای دفاعی ج.ا.ا." تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع
- بیلیس، جان، و دیگران، (۱۳۷۷)، **راهبرد در جهان معاصر مقدمه‌ای بر مطالعات راهبردی**، ترجمه کابک
- بوفر، آندره، (۱۳۶۶)، **مقدمه‌ای بر استراتژی**، مترجم: مسعود کشاورز، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- پلنو، جک سی، آلتون، روی، (۱۳۸۷)، **فرهنگ روابط بین‌الملل**، ترجمه ابوالفضل رؤف، تهران انتشارات سرای عدالت
- حاتمی، امیر (۱۳۹۹)، رساله دکتری "ارائه طرح راهبردی تسلیحات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در حوزه هوافضا و دریا مبتنی بر بازدارندگی" دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی
- دوئرتی، جیمز؛ (۱۳۸۳)، **نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل**، ترجمه‌ی علی‌رضا طیب و وحید بزرگی، تهران، قومس، جلد دوم
- شمیلیه، مونیک ژانرو، (۱۳۸۲)، **بشریت و حاکمیت‌ها: سیری در حقوق بین‌الملل**، ترجمه دکتر مرتضی کلانتریان، تهران، آگه
- قاسمی، فرهاد، (۱۳۸۸)، **الزامات تئوریک بازدارندگی منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران**، تهران: فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی، سال اول، شماره سوم
- قنبری جهرمی، محمدحسین، (۱۳۹۴)، پروژه تحقیقاتی، **فرایند طراحی رهنامه بازدارندگی همه‌جانبه جمهوری اسلامی ایران در چشم‌انداز بیست‌ساله کشور**، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی

- کالینز، جان‌ام، (۱۳۸۱)، **استراتژی نظامی**، عبدالحمید حیدری (مترجم)، تهران: دوره عالی جنگ سپاه پاسداران
- گری، کالین، (۱۳۷۸)، **سلاح جنگ افروز نیست: سیاست، استراتژی و فناوری نظامی**، ترجمه احمد عالیخانی، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه
- کریمی، حمید، (۱۳۹۱)، رساله دکتری، **تبیین الگوی بازدارندگی همه جانبه دفاعی ج.ا.ا در مقابل تهدید ناهمتراز**، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران
- مقوم، حجت، (۱۳۹۴)، **بازدارندگی هسته‌ای و تأثیر آن بر امنیت بین‌المللی**، پایان‌نامه مقطع کارشناسی دانشکده روابط بین‌الملل
- ولی پور زرومی، سید حسین، (تابستان ۱۳۸۳)، **سیاست‌های امنیت ملی ایران در سه دوره گفتمانی** - راهبرد شماره ۳۲

ب- منابع انگلیسی:

- Goldblat, Josef. Arms Control: A Guide to Negotiations and Agreements, (London, Sagw Pub. 2003)
- Bourne H & Jenkins M (2013) Organizational Values: A Dynamic Perspective, Organization Studies
- Kramer, Franklin D. Cyberpower and National Security, U. S National Defense University, Washington D. C, 2009, P: 321-323.
- Moens, Alexander, NATO and European Security: Alliance Politics from the End of the Cold War to the Age of Terrorism, Praeger, 2011.

ج- سایت:

فرمایشات مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا امام خامنه‌ای عزیز ^(مدظله العالی) قابل دسترسی در:
-WWW. Khamenei.ir

